

Lietuvos ekonomikos raida ir perspektyvos

2021 m. kovo 23 d.

Tebesitęsianti koronaviruso (COVID-19) pandemija pastebimai veikia ekonominį aktyvumą pasaulyje, tačiau ne tiek daug, kiek pandemijos pradžioje. Labiau prisitaikius prie plintančio viruso keliamos rizikos, tiek įmonių, tiek gyventojų nuotaikos per antrąją pandemijos bangą pablogėjo, bet ne tiek, kiek per pirmąją. Sukaupta patirtis, renkant informaciją apie naujus susirgimus ir taikant prevencines priemones, padėjo atsargiau parinkti įmonių veiklos ir gyventojų judėjimo apribojimus, tuo siekiant sumažinti neigiamą poveikį ūkiniam aktyvumui. Todėl, kitaip nei pandemijos pradžioje, pastaraisiais mėnesiais daugelyje šalių tebeaugo apdirbamoji gamyba ir tebedidėjo pasaulinė prekyba prekėmis. Pastaroji 2020 m. pabaigoje jau pasiekė prieš metus stebėtą lygį. Tiesa, tokį tarptautinės prekybos prekių pagyvėjimą galėjo lemti ne tik iš esmės pagerėjusi pasaulio ekonomikos būklė, bet ir atidėta prekių, kurių namų ūkiai ir įmonės neįsigijo ankstesniais mėnesiais, paklausa. Kitame dideliame ekonomikos sektoriuje – paslaugų veiklose – padėtis nėra tokia gera, ypač euro zonoje. Čia per antrąją pandemijos bangą paslaugų sektorius vėl traukėsi, tuo prisidedamas prie bendro šios šalių grupės ekonomikos nuosmukio. Vėl atsinaujinęs ūkinio aktyvumo kritimas euro zonoje, palyginti su kritimu, stebėtu pandemijos pradžioje, vis dėlto tebėra gana ribotas. Tą patvirtina ne tik realiojo BVP, bet ir darbo rinkos išankstiniai rodikliai – pastarieji 2020 m. pabaigoje nepablogėjo.

Lietuvos ekonomikos aktyvumas vis dar yra mažesnis, nei buvo prieš prasidedant sunkmečiui, o vėl pablogėjus epidemiologinei situacijai, šalies ekonomika tik nedaug susitraukė. Atsigaunant eksporto partnerių ir kitų šalių tarptautinei prekybai, 2020 m. pabaigoje ir 2021 m. pradžioje toliau pastebimai kilo apdirbamoji gamyba. Daugelio šios gamybos šakų veiklos apimtis jau yra didesnė, nei buvo prieš krizę. Bendrą apdirbamosios gamybos plėtrą itin didina ir išplėtoti nauji gaminiai, orientuoti į pandeminės situacijos valdymą. Praėjusių metų pabaigoje Lietuvos ekonomikos aktyvumą didino ir gausesnė statyba. Intensyviai naudojant ES paramos lėšas ir didinant valdžios sektoriaus investicijas, buvo daugiau atliekama inžinierinių statinių statybos darbų. Esant nemenkai paklausai, buvo statoma daugiau ir gyvenamųjų pastatų. Metų pabaigoje atsigavo ir negyvenamųjų pastatų statyba, kuri ankstesniais keliais ketvirčiais mažėjo. Dabartinis sunkmetis biurų, sandėlių ir kitų įmonių plėtrai reikalingų pastatų statybą veikia labiausiai, tad šios statybos darbų apimtis svyruoja daugiausia. Kitaip nei minėtų veiklų, paslaugų sektoriaus padėtis, suintensyvėjus antrajai pandemijos bangai, pablogėjo. Situacija ypač pasikeitė praėjusių metų pabaigoje įvedus daugiau įmonių veiklos ir gyventojų judėjimo apribojimų. Vėl sumažėjo mažmeninė prekyba. 2020 m. pabaigoje ir 2021 m. pradžioje ji iš viso krito maždaug 11 proc. (per pirmąją pandemijos bangą – apie 17 %). Mažiau krito daugelis mažmeninės prekybos sudedamųjų dalių. Ypač išsiskyrė prekyba degalais – per pirmąją pandemijos bangą prekyba jais iš viso sumažėjo maždaug ketvirtadaliu, o per antrąją bangą – apie 8 proc. Tai taip pat netiesiogiai rodo, kad, vėl pablogėjus epidemiologinei situacijai, ekonominis aktyvumas šalyje buvo paveiktas mažiau.

Per antrąją pandemijos bangą palyginti nedaug keičiasi padėtis ir darbo rinkoje. Kol kas nėra ryškesnių užimtumo pokyčių, negausėja trumpalaikių bedarbių (asmenų, neturinčių darbo iki 1 mėn.). Vis dėlto pastebėtina, kad sunkmečiu darbo rinkos ir bendra ekonominė raida skiriasi. Praėjusių metų antrąjį ketvirtį, kai Lietuvos ūkio aktyvumas krito labiausiai, dirbančiųjų skaičius sumažėjo ne tiek daug, kiek realusis BVP, o antrąjį pusmetį, kai ekonomika ėmė kilti, dirbančiųjų skaičius neatsigavo tiek, kiek visas ūkio aktyvumas (metų pabaigoje ūkio aktyvumas jau buvo artimas prieškriziniam lygiui, o daugiau nei pusė gyventojų, netekusių darbo, į dirbančiųjų gretas negrįžo). Prie tokios raidos, matyt, prisidėjo tai, kad pandemijos pradžioje buvo tikimasi neilgalaikės krizės. Kartu su valstybės taikomomis, darbo rinką remiančiomis priemonėmis tai didino užimtųjų skaičių. Tačiau neapibrėžtai situacijai užsitęsęs, net ir pagyvėjus ūkio aktyvumui, nebuvo skubama samdyti naujų darbuotojų. Esama padėtis skatino įmones ieškoti didesnio našumo sprendimų, darbuotojų samdą atidedant ateičiai.

Pandeminė situacija ir jos valdymas tebeturės svarią įtaką ekonominei raidai visu prognozuojamu laikotarpiu. Artimiausiu metu ūkinis aktyvumas bus suvaržytas, nes tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalyse vis dar tebetaikomi nemenki įmonių veiklos ir gyventojų judėjimo apribojimai. Susirgimų koronavirusu skaičius įvairiose valstybėse nemenkai svyruoja ir vis dar neturi aiškos krypties, o atrasti nauji medicininiai sprendimai (vakcinės) didžiojoje dalyje valstybių dar tik pradedami taikyti. Pagrindiniame makroekonominės raidos scenarijuje daroma prielaida, kad ekonominį aktyvumą varžantys ribojimai 2021 m. bus laisvinami, tačiau dalis jų ir toliau galios artimiausius keletą ketvirčių. Taip pat tariama, kad 2021 m. vakcinavimo procesas gerokai įsibėgės. Susiklosčius šiam scenarijui, ūkinis aktyvumas šių metų pirmąjį ketvirtį būtų gana vangus, jis pradėtų atsigaivinti antrąjį ketvirtį. Mažėjant įvairiems suvaržymams, kurie taikomi tiek įmonėms, tiek gyventojams, turėtų pastebimai kilti privatusis vartojimas, kurį papildomai galėtų skatinti atidėta paklausa. Ėmus nuosekliai gerėti pandeminei padėčiai, didėtų tiek gyventojų, tiek įmonių pasitikėjimas, o tai prisidėtų prie naujų investicijų ir darbuotojų samdos. Valstybės priemonių, kuriomis pernai buvo gausinamos gyventojų pajamos ir suteikiama parama įmonėms, šiemet kol kas numatoma mažiau, bet pernai panaudotos priemonės ūkio aktyvumą palankiai turėtų veikti ir šiemet, nes tokių priemonių poveikis paprastai užsitęsia. Tikėtina, kad panaši ekonominė raida gali susiklostyti ir pagrindinėse užsienio prekybos partnerėse. Daroma prielaida, kad ir jose 2021 m. pandemine ir ekonomine padėtimi pamažu keisis į gerąją pusę, o tai palankiai veiks Lietuvos eksportuotojų veiklą. Prie geresnių atvirojo ekonomikos sektoriaus perspektyvų prisidės ir ES bei JK pasiektas susitarimas dėl tarpusavio prekybos ryšių. Šiuo metu numatoma, kad 2020 m. sumažėjęs 0,8 proc., 2021 m. Lietuvos realusis BVP grįš į augimo trajektoriją ir padidės 2,9, o 2022 m. – 5,1 proc.

Keičiantis pasaulio ir Lietuvos ekonomikų situacijai, po truputį pradeda keistis ir infliacijos raida. Anksčiau stipriai mažėjusios, pastaraisiais mėnesiais gerokai šoktelėjo naftos kainos. Jas didinančiai veikia tiek geresni lūkesčiai dėl pasaulio ekonominės raidos artimiausiais metais, tiek mažinama šios žaliavos gavyba. Šiuo metu daroma prielaida, kad naftos kainos, skaičiuojant eurais, pernai nukritusios maždaug 35 proc., šiemet beveik tiek pat pakils. Tai didinančiai veiks bendrąją infliaciją, ir tai bus svarbiausia jos padidėjimo priežastis 2021 m. Kitaip nei žaliavų kainos, su vidaus ekonomine raida labiau susijusios kainos paprastai keičiasi mažiau. Praėjusiais metais sumenkus ūkiniam aktyvumui, grynoji infliacija, apimanti paslaugų ir pramonės prekių kainas, krito, bet tik pamažu. Be kitų veiksnių, šią infliaciją vis dar palaikė gana daug kylantis darbo užmokestis, kuris didėjo gerokai daugiau nei darbo našumas. Numatoma, kad darbo atlygis ir artimiausiu metu nemenkai augs, tačiau ne tokiu sparčiu tempu, koks buvo stebimas pastaraisiais metais. Todėl ir kainos, labiau susijusios su vidaus ekonomine raida, turėtų kilti mažiau. Šiuo metu prognozuojama, kad infliacija Lietuvoje 2020 m. sudariusi 1,1, 2021 m. sudarys 1,6, o 2022 m. – 1,9 proc.

1 lentelė. Numatoma Lietuvos ekonomikos raida – pagrindinis scenarijus

	2021 m. kovo mėn. prognozė ^a			2020 m. gruodžio mėn. prognozė		
	2020 ^b	2021 ^b	2022 ^b	2020 ^b	2021 ^b	2022 ^b
Kainų ir sąnaudų kaita (% , pokytis per metus)						
Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI	1,1	1,6	1,9	1,1	1,1	-
Bendrojo vidaus produkto defliatorius ^c	0,7	1,8	2,0	0,7	1,3	-
Darbo užmokestis	10,2	6,3	5,5	7,0	2,2	-
Importo defliatorius ^c	-5,2	3,4	1,7	-5,5	1,0	-
Eksporto defliatorius ^c	-3,5	2,8	1,5	-4,1	0,6	-
Ekonominis aktyvumas (palyginamosiomis kainomis; %, pokytis per metus)						
Bendrasis vidaus produktas ^c	-0,8	2,9	5,1	-2,0	1,9	-
Privačiojo vartojimo išlaidos ^c	-1,5	4,8	6,7	-3,5	2,5	-
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos ^c	0,1	0,0	0,0	0,3	0,2	-
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas ^c	0,1	5,0	5,0	-7,7	2,1	-
Prekių ir paslaugų eksportas ^c	-1,3	5,9	5,9	-3,8	4,2	-
Prekių ir paslaugų importas ^c	-6,4	9,8	6,7	-8,5	4,8	-
Darbo rinka						
Nedarbo lygis (vidutinis metinis; %, palyginti su darbo jėga)	8,5	8,4	7,0	8,7	9,3	-
Užimtųjų skaičius (% , pokytis per metus)	-1,5	0,5	1,5	-1,6	-0,9	-
Išorės sektorius (% , palyginti su BVP)						
Prekių ir paslaugų balansas	9,5	7,0	6,4	9,3	8,8	-
Einamosios sąskaitos balansas	7,9	5,3	4,0	8,0	7,3	-
Einamosios ir kapitalo sąskaitų balansas	10,0	8,1	6,6	10,3	9,4	-

^a Makroekonominių rodiklių prognozės parengtos remiantis tarptautinės aplinkos prielaidomis, sudarytomis pagal informaciją, paskelbtą iki 2021 m. vasario 16 d., ir kitus duomenis bei informaciją, paskelbtą iki 2021 m. kovo 1 d.

^b Prognozė.

^c Pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką.

Pandeminė situacija yra sunkiai prognozuojama, ji gali pasikeisti ir kitaip, nei numatoma pagrindiniame makroekonominės raidos scenarijuje, todėl sudaromi ir alternatyvūs scenarijai.

Palankiajame makroekonominės raidos scenarijuje daroma prielaida, kad susirgimų koronavirusu skaičius mažėja greičiau, o medicininiai sprendimai (vakcinavimas atrastomis naujomis vakcinomis) įgyvendinami sparčiau, nei numatyta pagrindiniame scenarijuje. Tokia situacija galėtų susiklostyti, jei, pavyzdžiui, mažesnę grėsmę keltų galimos koronaviruso mutacijos, o vakcinavimo eiga susidurtų su mažiau iššūkių. Tai leistų sparčiau mažinti įmonių veiklai ir gyventojų judėjimui taikomus apribojimus, jie iš esmės būtų panaikinti jau 2021 m., tad ekonominis aktyvumas artimiausiais metais kiltų daugiau. Labiau pagyvėtų daugelis ekonominių veiklų, ypač tos, kurios yra labiau orientuotos į paslaugų teikimą, nes šios veiklos per sunkmetį nukentėjo labiausiai. Greitesniu tempu atsigauntų ir darbo rinka – nedarbas jau 2022 m. galėtų sumažėti lygio, stebėto prieš pandemiją, link. Vertinama, kad, susiklosčius aptariamam scenarijui, Lietuvos realusis BVP 2021 m. padidėtų 3,8, o 2022 m. – 6,0 proc. Atšiaurijame makroekonominės raidos scenarijuje daroma prielaida, kad pandeminė padėtis artimiausiu metu suvaldoma ribotai, vis atsiranda naujų susirgimų koronavirusu židinių. Taip pat tariama, kad vakcinavimo procesas, kaip svarbi priemonė kilusiai krizei suvaldyti, trunka palyginti ilgai – maždaug dvejus metus. Prie tokios vakcinavimo eigos galėtų prisidėti, pavyzdžiui, galimai atsirasisantis poreikis prisitaikyti prie naujų koronaviruso atmainų. Tokia pandemijos ir kovos su ja eiga reikštų tai, kad ekonominį aktyvumą veikiantys veiklos ir judėjimo apribojimai būtų taikomi ilgiau, o jų švelninimas būtų lėtesnis. Tai darytų poveikį daugeliui makroekonominių rodiklių – gerokai lėčiau atsigauntų vidaus paklausa, mažiau kiltų gyventojų pajamos, nedarbo lygis ilgiau būtų išaugęs. Numatoma, kad, susiklosčius šiam scenarijui, ekonomikos aktyvumas vis dėlto nesumažėtų, bet jo augimo tempas būtų gana menkas – Lietuvos realusis BVP 2021 m. padidėtų 1,1, o 2022 m. – 3,5 proc.

2 lentelė. Numatoma Lietuvos ekonomikos raida – alternatyvūs scenarijai

	2021 m. kovo mėn. palankusis scenarijus ^a			2021 m. kovo mėn. atšiaurusis scenarijus ^a		
	2020 ^b	2021 ^b	2022 ^b	2020 ^b	2021 ^b	2022 ^b
Kainų ir sąnaudų kaita (% , pokytis per metus)						
Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI	1,1	1,7	2,1	1,1	1,6	1,7
Darbo užmokestis	10,2	8,0	8,0	10,2	5,7	4,0
Ekonominis aktyvumas ir darbo rinka						
Bendrasis vidaus produktas (palyginamosiomis kainomis; %, pokytis per metus) ^c	-0,8	3,8	6,0	-0,8	1,1	3,5
Nedarbo lygis (vidutinis metinis; %, palyginti su darbo jėga)	8,5	8,0	6,4	8,5	9,0	8,0
Užimtųjų skaičius (% , pokytis per metus)	-1,5	1,0	1,8	-1,5	0,0	1,1

^a Alternatyvūs scenarijai parengti remiantis tarptautinės aplinkos prielaidomis, sudarytomis pagal informaciją, paskelbtą iki 2021 m. vasario 16 d., ir kitus duomenis bei informaciją, paskelbtą iki 2021 m. kovo 1 d.

^b Prognozė.

^c Pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką.